

תשרי התשע"ה

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

"שעבוד הגר ושעבוד מצרים"

לפרשת לך-לך (על פי שיעוריהם של הרב יונתן גרוסמן והרב חנוך וקסמן)

**ראיתי אחרי ראי יד על-כן קרא לבאר באר לחי ראי
הנה בין-קדש ובין פרד**

בסיומו של הסיפור אנו קוראים על לידת הבן ועל השם שנותן לו אברהם - ישמעאל.

4. סיומו של הסיפור ט"ו-ט"ז

**טו ותלד הגר לאברהם בן ויקרא אברהם שם-בנו אשר-
לדה הגר ישמעאל. טז ואברהם בן-שמונים שנה ושש
שנים בלדת-הגר את-ישמעאל לאברהם**

נתחיל במערכה השלישית, זו הקוראת בלב המדבר, ומתוכה נדון גם בחלקי הסיפור הקודמים.

כשהמלאך פוגש את הגר הוא מברכה:

"ויאמר לה מלאך ה': שובי אל גברתך והתעני תחת ידיה.

ויאמר לה מלאך ה': הרבה ארבה את זרעך ולא יספר מרב.

ויאמר לה מלאך ה': הנך הרה וילדת בן וקראת שמו ישמעאל כי שמע ה' אל עניך. והוא יהיה פרא אדם ידו בכל ויד כל בו ועל פני כל אחיו ישכון."

להפתעתנו, אנו פוגשים ברצף ברכה זו, בשלוש פתיחות חוזרות לדברי המלאך, למרות שאין דבר שמפסיקו מדיבורו. (הכוונה לדברי הכתוב: "ויאמר לה מלאך ה'"). דבר זה דורש בירור, שהרי ללא דובר אחר הנכנס לתוך דברי המלאך, אין סיבה לפתוח שוב ושוב את דבריו.

הרב יונתן גרוסמן מציע שיתכן שהפתיחות החוזרות נועדו להדגיש כי הגר ממאנת לקבל את דברי המלאך. אין היא משתכנעת, ואולי מפקפקת בדרישת המלאך לחזור ולהתענות תחת ידי שרה בבית אברהם. לשם כך צריך המלאך לומר לה שוב ושוב, אמירה אחר אמירה, הבטחות חוזרות ונשנות, על מנת לשכנעה שתעשה כדבריו.

בפרשת לך-לך אנו קוראים על הבטחותיו של ה' לאברהם שזרעו הרב יירש את הארץ. מאוחר יותר, אנו קוראים כיצד כורתים ה' ואברהם שתי בריתות על הבטחות אלו: בתחילה ברית בין הבתרים (פרק ט"ו), ואחריה ברית מילה (פרק י"ז). בשיעור השבוע נרצה להתמקד בסיפור הנמצא בין שתי הבריתות והחוצץ ביניהן - עינוי הגר ובריתתה (פרק ט"ז). בסיפור שלוש מערכות עיקריות:

1. לקיחתה של הגר כפילגש לאברהם והריונה (א-ד):

א ושרי אשת אברהם לא ילדה לו ולה שפחה מצרית ושממה הגר. ב ותאמר שרי אל-אברהם הנה-נא עצרני ה' מלדת בא-נא אל-שפחתי אולי אבנה ממנה וישמע אברהם לקול שרי. ג ותקח שרי אשת-אברהם את-הגר המצרית שפחתי מקץ עשר שנים לשבת אברהם בארץ כנען ותתן אתה לאברהם אישה לו לאשה. ד ויבא אל-הגר ותהר ותרא פי הרתה ותקל גברתה בעיניה

2. עינוי הגר על ידי שרה ובריתתה (ה-ו)

ה ותאמר שרי אל-אברהם חמסי עליך אנכי נתתי שפחתי בחיקך ותרא פי הרתה ואקל בעיניה ישפט ה' ביני וביניך. ו ויאמר אברהם אל-שרי הנה שפחתי בידך עשי-לה הטוב בעיניך ותענה שרי ותברח מפניה

3. פגישת המלאך את הגר על עין המים (ז-י)

ז וימצאה מלאך ה' על-עין המים במדבר על-העין בדרך שור. ח ויאמר הגר שפחת שרי אי-מזה באת ואנה תלכי ותאמר מפני שרי גברתי אנכי ברחת. ט ויאמר לה מלאך ה' שובי אל-גברתך והתעני תחת ידיה. י ויאמר לה מלאך ה' הרבה ארבה את-זרעך ולא יספר מרב. יא ויאמר לה מלאך ה' הנך הרה וילדת בן וקראת שמו ישמעאל כי-שמע ה' אל-עניך. יב והוא יהיה פרא אדם ידו בכל ויד כל בו ועל-פני כל-אחיו ישכן. יג ותקרא שם-ה' הדבר אליה אתה אל ראי כי אמרה הגם הלם

לסבול פירוש שלילי וביקורתי על הגר או על זרעה. המלאך אמר לה לשוב ולהתענות אצל שרי, וכעת הוא מנסה לשכנעה לעשות כדבריו, ועל כן הוא מבטיח לה הבטחות שונות. אין זה מתקבל על הדעת, שברצף ההבטחות והשיכנועים, יאמר המלאך להגר דבר שלילי אודות זרעה. אדרבא, יש למצוא את הפן החיובי שבדבריו, שעלול לשכנע את הגר לעשות כדבריו למרות סיבלה האישי.

ממילא, אנו נדרשים להבין את תוכן האמירה, ומשמעותה החיובית והמעודדת להגר.

ראשית אומר המלאך כי "הוא יהיה פרא אדם". הפרא מובא במקרא במספר מקומות, כחיית מדבר, שלא ניתן לביית אותה. כך למשל

7. בירמיהו (ב', כד):

"פרא למד מדבר באות נפשו (נפשה קרי) שאפה רוח תאנתה מי ישיבנה"

8. או באיוב (כ"ד, ה)

"הן פראים במדבר יצאו בפעלם משחרי לטרף",

ובצורה ברורה יותר, המחדדת את חפשותו של הפרא,

9. איוב, ל"ט, ה-ז:

"מי שלח פרא חפשי ומסרות ערוד מי פתח.

אשר שמתו ערבה ביתו ומשכנותיו מלחה.

ישחק להמון קריה תשאות נוגש לא ישמע"

כלומר, הפרא הינו סמל לחופש נחמי, חופש שהאדם אינו יכול לכבול תחת שלשלאות וקולרים. הפרא צוחק לשמע המון הציידים הבאים בכדי לתופסו, משום שברור לו שרצונם לא יעלה בידם.

אם נחזור לפרשתנו - דברי המלאך להגר, ונזכור את הסיטואציה הספציפית בה אנו עוסקים, פשר הברכה תעלה מיד מול עינינו; הגר, שפחת שרה, מתבקשת לחזור לעבדותה אצל גבירתה. הברכה המתבקשת ביותר, שיכולה לעודד ברגע זה את הגר היא, כי שיעבוד זה איננו נחמי ועתיד הוא להשתנות. כבר בנה יפרוק מעליו את עול השיעבוד, ויהיה "פרא אדם" - אדם חפשי כפרא.

גם ר' יוחנן, החולק על ריש לקיש, הבין כי הדימוי לפרא קשור למדבר ובהקשר חיובי. כך מופיע במדרש

10. בראשית רבה, שם:

"ר' יוחנן אומר שהכל גדלים ביישוב, והוא (- ישמעאל) גדל במדבר".

(ראוי לציין כי רמב"ן מפרש את דברי המלאך באופן הפוך: "והתעני תחת ידיה - רמז כי לא תצא לחפשי ממנה, כי בני שרה ימשלו בזרעה לעולם")

המשך דברי המלאך - "ידו בכל ויד כל בו, ועל פני כל אחיו ישכון" מתפרשים לדעת הרב גרוסמן - כדברי

5. רש"י (בעקבות בראשית רבה, פר' מה, ז) מפרש זאת
לכאורה בדרך אחרת:

יאמר לה מלאך ה' וגו - על כל אמירה היה שלוח לה מלאך אחר לכך נאמר מלאך בכל אמירה ואמירה

כלומר לדעת רש"י, שלושה מלאכים ניגלו להגר על עין המים, ולפיכך יש שלוש פתיחות, פתיחה לכל מלאך המתחיל בדיבורו. רש"י מסב את תשומת ליבנו לכך כי ישנן כאן שלוש אמירות שונות, ויש לבחון כל אחת בפני עצמה.

הערה: הדבר מזכיר את שלושת המלאכים שבאו לבקר את אברהם ושרה באהל ובישרו על הולדת יצחק. גם שם הדגיש רש"י שיש צורך בשלושה מלאכים משום "שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות" (רש"י בפירושו ל"ח, ב; בעקבות בראשית רבה פר' נ', ב).

הרב יונתן גרוסמן הולך בדרכו של רש"י ומסביר שעיקר דברי רש"י מתקיימים גם אם מדובר במלאך אחד, שהוא זה שאומר את כל שלוש האמירות. אין זה מענייננו מספר המלאכים שפגשה הגר, אלא שכוונת הכתוב היא שנשים את ליבנו לשלוש אמירות שונות שיש בדברי המלאך להגר; לא ראי אמירה אחת כרעותה, ועלינו למקד את דברי המלאך בשלושה ענינים שונים:

האמירה הראשונה - שובי אל גברתך והתעני תחת ידיה - מציבה בפני הגר את הדרישה לחזור לשרי, ולהתענות תחת ידיה. בקשה זו כמובן קשה להגר שהרי זה עתה היא ברחת מידי גבירתה שענתה אותה, ולפיכך ממשיך המלאך ואומר אמירה נוספת המהווה שיכנוע וגמול להגר, אם תיעתר לבקשתו.

האמירה השנייה - הרבה ארבה את זרעך ולא יספר מרב - מבקשת, כאמור, לעודד את הגר לעשות כדברי המלאך (לשוב אל בית שרה), תוך הבטחת ריבוי זרע. ומכאן עובר המלאך לתיאור אישיותו של הבן הספציפי העומד להיוולד להגר -

האמירה השלישית - ויאמר לה מלאך ה'... והוא יהיה פרא אדם ידו בכל ויד כל בו ועל פני כל אחיו ישכון. אמירה זו אינה ברורה כל צרכה ודורשת הסבר.

יש מרבתינו שראו את דברי המלאך - "והוא יהיה פרא אדם ידו בכל ויד כל בו", כאמירה שלילית הנוגעת לאופיו של ישמעאל, כך למשל מפרש רש"י במקום, בעקבות דעתו של

6. ריש לקיש בבראשית רבה, פר' מ"ה, י"ב:

"ידו בכל - לסטים; ויד כל בו - הכל שונאין אותו ומתגרין בו".

עוד לפני שניגש לפירושן המדויק של מילות ההבטחה, מציין הרב גרוסמן שבהסבר זה ישנה בעיה מטודית בסיסית. ההקשר בו נאמרים דברים אלו להגר אינו יכול

13. בראשית ט"ו ה-ו

ה וַיֹּצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הֶבֶט-נָא הַשָּׁמַיְמָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם-תּוּכַל לִסְפֹּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זְרָעֶךָ .

וכך כאמור אף להגר.

3. ובאחרונה, מבטיח ה' לאברם כי זרעו ישתחרר מעול השיעבוד והעינוי, יהפך לעם חפשי ויציאה זו לחפשי תגרור בעקבותיה אף הצלחה כלכלית

14. בראשית ט"ו יד-טז:

"וּגַם אֵת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִי וְאַחֲרָי כֵּן יֵצְאוּ בִּרְכוּשׁ גָּדוֹל... וְדוֹר רַבִּיעִי יֵשׁוּבוּ הֵנָּה"

כך כאמור התבשרה גם הגר - בנה יצא חפשי ויצליח כלכלית.

4. לאחר היציאה מעול השיעבוד, עתידים בני אברהם לרשת את הארץ, ואף זאת מעין חתימתה של האמירה השלישית, שנאמרה מפי המלאך.

5. להשוואת הברכות יש להוסיף את כותרת הסיפור - "ולה שפחה מצרית", ואת המקום אליו היא בורחת - אל המדבר! ממש כשם שישראל בורחים ממצרים למדבר.

אפשר גם לאמר שלפרקים ט"ו וט"ז יש תבנית משותפת:

1. מעמד של עבד זר.
2. ייסורים ושעבוד.
3. הבטחה לפריון הזרע.
4. הבטחה ללאומיות עתידית.

ונשאלת השאלה: מה מבקש הכתוב לרמוז לנו בזיקה זו שבין ברית בין הבתרים - הבשורה על הירידה למצרים והגאולה מהשיעבוד שם, לגירוש הגר ולהבטחות שניתנו לה על ידי המלאך?

ומסביר הרב גרוסמן:

לעיתים קרובות איננו מוצאים הערכה של מעשים או דמויות בתוך התורה עצמה. אולם, יש לכתוב דרכים רבות להעביר לקוראיו את חוות דעתו על אנשים ומעשיהם. לפעמים, התורה מנצלת סיפור אחד - בו ברור מי פועל בצורה מוסרית ומי לא, ודרכו מוארים גיבורי סיפור אחר. על ידי השוואת סיפור אחד לסיפור אחר (במילים דומות או בענין קרוב), כאשר באחד מן הסיפורים ברור לעין כל הביקורת הקיימת על אחד מהגיבורים, מבקרת התורה ברמז גם את הגיבור המשווה לו בסיפור השני, ונמצא מבוקר גם הוא. כך מעריכה התורה את מעשי האנשים, גם אם לא בצורה מפורשת, לפחות בצורה רמוזה. (הרוצה לעיין בדוגמאות מעין אלו יפנה לספרו של י" זקוביץ', 'מקראות בארץ המראות').

דומני, כי גם כאן אנו נתקלים בדוגמה מעין זו. בסיפור שלפנינו, מבקשת התורה לשדר אי נוחות ממעשי שרה,

הבכור שור והחזקוני. הם מבינים את דברי המלאך כנאמרים במובן הכלכלי, בצורה דומה לביטוי השגור כיום על לשוננו - "ידו בכל", כשהמובן הוא, שהוא מסוגל לעשות ולהצליח בדברים רבים ומגוונים. אולי ישנו דגש על אספקט המשא ומתן דווקא, כסוחר שמרכולתו עוברת מיד ליד

11. חזקוני, בראשית ט"ז, יב.

"ידו בכל - בכל מיני סחורה. ויד כל בו - על ידי משא ומתן של סחורה"

לישמעאל אם כן, מובטח שחרור מעול העבדות והצלחה כלכלית בחייו. ייתכן, ויש באמירה זו גם הבטחה להתיישבות בחבל ארץ. כך מבין החזקוני, כהמשך לברכה הכלכלית:

"ועל פני כל אחיו ישכן" - "נחלותיו יתפשטו בין כל אחיו מרוב עושר"

בסופו של דבר, אנו אכן קוראים על ישמעאל בצורה דומה:

"ועל פני כל אחיו נפל" (וראה באונקלוס וברש"י במקום).

המלאך אם כן, אומר להגר שלושה דברים:

1. חזרי להתענות
2. הבטחת ריבוי זרע
3. בנך יצא לחפשי מעבדותו ויצליח כלכלית בכל אשר יפנה, ואף יזכה לשבת בחבל ארץ אוטונומי.

כשממקדים אמירות אלו של המלאך, עולה לנגד עינינו פרשיה אחרת, שנאמרה זה עתה, בסמיכות לסיפור בריחת הגר - ברית בין הבתרים.

למרבה ההפתעה, כל הפרמטרים שפגשנו בברכת המלאך להגר, נאמרו זה עתה, ובצורה דומה, לאברהם בנוגע לירידת ישראל למצרים.

1. גם שם ניגלה הקב"ה לאברם ומבטיח לו הבטחות דומות, אך לפני מימושן של הבטחות אלו, על העם להיכנס תחת עול שיעבוד עם זר ולהתענות תחת ידו. אל מול

"שובי אל גברתך והתעני תחת ידיה"

12. קראנו בברית (בראשית ט"ו, יג):

"גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם"

כלומר הכתוב משתמש באותם ביטויים לתיאור הסבל והייסורים של הגר אצל שרה ושל ישראל במצרים: על הגר נאמר "ותענה" ועל ישראל נאמר "וענו אותם"; שתי מלים הן משורש ע.נ.ה, המציין לא רק עינוי במובן המודרני, אלא גם אונס, חילול ויחס לא הגון.

2. בצד עינוי זה מובטח לאברם ריבוי זרע

"כי שמע ה' אל עניך". כלומר, ה' שומע לשוועת הדל. למעשה, רגישותו של ה' ותגובתו לדמעת העשוקים יוצרות שלב ביניים בין הייסורים לבין הישועה; העובדה שה' שומע אל המעונים גורמת לו להרבות אותם ולהפכם לעם. לתבנית יש, אפוא, חלק חמישי חשוב: "שמיעת ה'".

תבנית זו חוזרת גם ביציאת מצרים - לא רק בתיאור בברית בין הבתרים, אלא גם בסיפור שעבוד מצרים עצמו. בתחילת ספר שמות מספרים לנו שוב ושוב שהמצרים העבידו ועינו את ישראל, ולמרות זאת

17. שמות א' יב

"כאשר יענו אותו - כן ירבה וכן יפרץ"

כלומר, גם הגר וגם בני ישראל מתרבים בעקבות העינוי, וסופו של המושפל הוא להתרומם.

באופן דומה, תחילתו של סיפור יציאת מצרים מקביל למפגש של הגר בבאר לחי ראי. כמבוא לסיפור הסנה הבורע (שמות ג: א-ד: יז) התורה מספרת לנו שבני ישראל נאנחו מן העבודה

18. שמות ב' כג:

"ותעל שועתם אל האלוקים מן העבדה"

ה' "שומע" (שמות ב' כד) את זעקתם של ישראל, וכך מתחילה הגאולה.

לאור זאת מסיק הרב וקסמן, מסקנה המפתיעה, והיא שיציאת מצרים אינה אירוע ייחודי כלל:

ה' גואל את העשוקים באופן קבוע ותמידי!

ועל פי הבנה זאת, אפשר להבין את דבריו של הנביא עמוס

19. עמוס ט' ז:

הלא כבני כשיים אתם לי, בני ישראל, נאם ה'. הלא את ישראל העליתי מארץ מצרים, ופלישתיים - מכפתור, וארם - מקיר

כלומר, בני ישראל אינם הקבוצה היחידה שנושעה מסבל וזכתה לארץ וללאומיות - אותו תהליך עבר גם על הפלישתים, הארמים והישמעאלים.

גאולת המעונה איננה תלויה בצדקתו

ישועת הנדכא במודל של "סבל וייסורים מובילים לגאולה" - או "צעקת הדל תקשיב ותושיע", כפי שכותב המשורר ב"נשמת כל חי" - איננה קשורה כלל לצדקתו. הפלישתים, הארמים או הגר וישמעאל אינם צדיקים במיוחד. כלומר, גאולת הסובל היא תוצאה של ההשגחה הפועלת בעולם באופן כמעט טבעי, ואינה קשורה להתערבות מיוחדת בסדרי בראשית; ייתכן שניתן להגדירה כ"השגחה כללית".

כשזו מענה את שפחתה. בהשוואת התורה את עינוי הגר לפרשת שיעבוד ישראל במצרים, "מצטרפת" התורה לביקורת זו. ממש כשם שמבטיח ה' לאברהם שבניו יצאו משיעבוד מצרים ויהיו שוב חפשיים, כך מבטיח זאת המלאך להגר. הבטחות אלו ניתנות בשל השעבוד הקשה שעברו מקבלי ההבטחות. ישראל במצרים נושעים גם בשל: "וישמע אלהים את נאקתם", כלומר בשל העבדות הקשה, הלא הוגנת, נחלץ הקב"ה - כאל מוסרי ושופט צדק - וגואל את עמו.

נזכור, כי שרה היא היוזמת את לקיחת הגר לאברהם, והכתוב אף מדגיש זאת כמעט בצורה אירונית: הביטוי "לקח" במקרא משמש פעמים רבות במשמעות של נישואי אשה ("כי יקח איש אשה"). גם בסיפור שלפנינו מופיע מונח זה, שהרי ניצבים אנו בפני נישואין ברמה מסוימת, אולם לא אברהם הוא הלוקח, אלא שרה: "ותקח שרי אשת אברם את הגר המצרית שפחתה... ותתן אתה לאברם אישה לו לאשה" (פס' ג). לאחר ששרה יזמה והביאה לנישואי אברהם והגר, הקלה בה ראש שפחתה, ובעקבות זאת היא עינתה אותה. על עינוי זה אנו מוצאים ביקורת נוקבת אצל חלק מפרשני ימי הביניים. אביא מדבריהם של שני פרשנים בולטים.

15. כך כותב הרמב"ן בפירושו לפס' ו:

"חטאה אמנו בענוי הזה, וגם אברהם בהניחו לעשות כן, ושמע ה' אל עניה ונתן לה בן שיהא פרא אדם לענות זרע אברהם ושרה בכל מיני הענוי".

בצורה חריפה עוד יותר כותב ר' דוד קמחי

16. פירוש הרד"ק, ט"ז, ו:

"ותענה שרי - עשתה עמה יותר מדאי ועבדה בה בפרך, ואפשר שהיתה מכה אותה ומקללת אותה ולא היתה יכולה לסבול וברחה מפניה. ולא נהגה שרי בזה לא מידת מוסר ולא מידת חסידות; לא מוסר - כי אף על פי שאברהם מחל לה על כבודו ואמר לה: 'עשי לה הטוב בעיניך', היה ראוי לה למשוך את ידה לכבודו ולא לענותה. ולא מידת חסידות ונפש טובה - כי אין ראוי לאדם לעשות כל יכולתו במה שתחת ידו... וזה שעשתה שרי לא היה טוב בעיני האל, כמו שאמר המלאך להגר: 'כי שמע ה' אל עניך, והשיב לה ברכה תחת עניה... וכל זה הסיפור נכתב בתורה לקנות אדם ממנו המידות הטובות ולהרחיק הרעות"

ומוסיף הרב חנוך וקסמן ומסביר, שהמפתח להבנת ההקבלה טמון בחריגה מן התבנית בסיפור הגר והמלאך. בין שלב 3 (הבטחה לפיריון) לבין שלב 4 (הבטחות הלאומיות), וכמעט בין שני השלבים, המלאך מודיע להגר שהיא הרה ויולדת בן וכי יש לקרוא לו ישמעאל,

היא איננה רק אוניברסלית אלא גם פרטיקולרית. יש בה אמנם מטבע העולם, אבל יש בה גם הרבה נס של הקב"ה לבניו של אברהם.

נשוב לסוף פרק טז'. סוף הפרק מבשר לנו שמי שנתן לילד את השם שנובא לו - ישמעאל - היה אברהם. ונשאלת השאלה: כיצד ידע אברהם את השם ה"נכון" של בנו, והרי הוא נעדר לחלוטין מסיפור התגלות המלאך להגר? התשובה הפשוטה היא שהגר סיפרה לאברהם את קורותיה במדבר כאשר היא חזרה לביתה (וכך מסביר הרמב"ן). על פי זה, יש כאן מפנה בהתנהגותו המוסרית ובדמותו של אברהם. ברמה הפשוטה, קריאת השם משקפת את ההבנה שהייסורים שהוטו על הגר היו עוול; ה' מתגלה לשפחה במקום לאברהם, הכתובת המצופה להתגלות ה', בגלל העוול שהוא גרם.

ברמה עמוקה יותר, משמעות העובדה שאברהם האמין לסיפור הגר וקרא לבנו ישמעאל היא כי אברהם הפנים את פרדיגמת ההנהגה של "צעקת הדל תקשיב ותושיע". ה' סומך נופלים ועוזר דלים, מרבה אותם ונותן להם נחלה. זו דרכו של ה' - ללא תנאים וללא דרישה לצדיקות מצד העשוק.

כך, הסיפור על לידת ישמעאל הוא סגירת המעגל של שאלתו אברהם בברית בין הבתרים מה יקרה אם הוא או זרעו לא יהיו ראויים להבטחה. סבל גורר את ישועת ה' ללא תנאים; ה' שומע את העשוקים, הופך אותם לעם ומעניק להם ארץ. אם כן, בגלל הסבל של בני ישראל במצרים, צאצאיו של אברהם יזכו לקבל נחלה ולהפוך ללאום גם אם לא יהיו ראויים לכך - חוקי ההיסטוריה של ה', חמלתו וגאולתו אינם משתנים.

על פי הבנה זאת, הבטחת הייסורים איננה עונש על חטא. היא חלק ממערכת היחסים המתפתחת בין ה' לבין אברהם ומלמידתו ההדרגתית את דרכי ה'. אברהם לומד כי ה' שומע את צעקת העשוקים וגואל אותם; שיעור זה מתחיל בברית בין הברים וחוזר על עצמו בדגש רב יותר בסיפור בריחת הגר.

שתי סיבות ליציאת מצרים

לעיל טענו בעקבות הרב חנוך וקסמן, שגם הגאולה ממצרים היא חלק מן המודל של גאולת העשוק. אולם, מדגיש הרב וקסמן, בל נטעה לחשוב כי יציאת מצרים היא רק עוד ישום של המודל "דאגה לעשוקים"; היא הרבה יותר מכך. נראה למשל את הפסוקים הקודמים לסיפור הסנה

20. שמות ב' כג-כה:

"וישמע אלוקים את נאקתם, ויזכר אלוקים את בירתו, את אברהם את יצחק ואת יעקב... וידע אלוקים"

ה' שומע את צעקת הנדכאים, אבל גם זוכר את ברית האבות; גאולת מצרים אינה רק ישועת המעונים, אלא גם היענות לברית בין ה' לבין האבות וצאצאיהם. כלומר,